

**Toekomstverkenning Nefrologie 2007
- Samenvatting -**

Toekomstverkenning Nefrologie 2007
door Arjen Rienks
Versie 29 oktober 2007
Samengevatte versie 4 februari 2008

Inhoud

1. Inleiding
2. Geïnterviewden
3. Samenvatting
4. Bijlage: Informatie tekst

1. Inleiding

Nierstichting Nederland is een grote financier van wetenschappelijk onderzoek naar nierziekten en nierfalen. Het onderzoek vindt ten eerste plaats in een onderzoekprogramma dat in open competitie aanvragen voor subsidie beoordeelt. Dit Open Onderzoekprogramma beslaat in 2007 drie subsidierondes met elk een budget van 750.000 Euro.

Samen met het Kolff Programma voor persoonsgerichte ondersteuning van onderzoekers en een aantal top-down projecten, zoals de nefrologische Winterschool voor jonge onderzoekers en de Implanterbare Kunstnier, vormt dit het programma Biomedisch Wetenschappelijk Onderzoek van de Nierstichting (BWO). De doelen van BWO zijn het bevorderen van het nieronderzoek in Nederland en het bevorderen van de kwaliteit van het onderzoekveld.

De Nederlandse Federatie voor Nefrologie (NFN) en de Nierstichting bereiken de laatste twee jaar signalen uit het veld over mogelijke bedreigingen van de positie van het nieronderzoek in Nederland. Bijvoorbeeld het vertrek van hoofden van de nefrologische afdelingen aan de UMC's binnen een relatief korte periode en de inspanning die nodig is om jonge getalenteerde onderzoekers te werven voor nieronderzoek. Algemene maatschappelijke ontwikkelingen spelen ongetwijfeld een rol, maar mogelijk zijn er ook effecten die alleen of vooral in de nefrologie spelen.

Om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in het onderzoekveld en het Nederlandse nieronderzoek is daarom een Toekomstverkenning Nefrologie uitgevoerd. Open interviews zijn afgenomen met negentien onderzoekers en nefrologen aan de hand van de verzamelde gegevens over de signalen uit het veld (zie informatietekst in de bijlage).

In de interviews is de volgorde van problemen via richtingen voor de nefrologie naar de rol van de Nierstichting in grote lijnen aangehouden, waarbij de in de informatietekst genoemde punten ter sprake komen. De interviews zijn verder gericht op de onderwerpen die de geïnterviewde sterk naar voren brengt.

De selectie van te interviewen personen is verdeeld over de UMC's en de nefrologische onderzoeksthema's, met toegevoegd een aantal mensen die buiten de academische nefrologie staan maar daar wel een duidelijke verbinding mee hebben.

De resultaten staan in dit rapport als toegankelijke interviews met een samenvatting in punten. Een korte samenvatting en analyse volgt in het laatste hoofdstuk. Het rapport is in eerste instantie een interne studie voor de Nierstichting en de NFN met beperkte verspreiding. Het is een startpunt voor de discussie over bedreigingen en richtingen in het nieronderzoek en het onderzoekbeleid van de Nierstichting.

2. Geïnterviewden

1. Prof. dr. S. Florquin, AMC Amsterdam, Pathologie
2. Prof. dr. R.T. Krediet, AMC Amsterdam, Nefrologie
3. Prof. dr. M.M. Levi, AMC Amsterdam, hoofd Inwendige Geneeskunde
4. Prof. dr. P.M. ter Wee, VUmc Amsterdam, Nefrologie
5. Prof. dr. P.E. de Jong, UMC Groningen, Nefrologie
6. Prof. dr. G.J. Navis, UMC Groningen, Nefrologie
7. Prof. dr. J.W. de Fijter, LUMC, Nefrologie
8. Prof. dr. A.J. Rabelink, LUMC, Nefrologie, voorzitter Nierstichting WR
9. Prof. dr. J.W. Cohen Tervaert, Academisch Ziekenhuis Maastricht, Immunologie
10. Prof. dr. K.E. Leunissen, Academisch Ziekenhuis Maastricht, Nefrologie
11. Prof. dr. J.H.M. Berden, UMC Radboud Nijmegen, Nierziekten
12. Prof. dr. V.V.A.M. van Slobbe-Knoers, UMC Radboud Nijmegen, Klinische Genetica
13. Prof. dr. J. Wetzels, UMC Radboud Nijmegen, Nierziekten.
14. Prof. dr. A.J. van der Heijden, Erasmus MC Rotterdam, Kindergeneeskunde
15. Prof. dr. W. Weimar, Erasmus MC Rotterdam, Nefrologie
16. Dr. W.H. Boer, UMC Utrecht, Nierziekten
17. Prof. dr. H.J.G. Bilo, UMC Groningen Inwendige Geneeskunde, internist Isala klinieken
18. Prof. dr. J.J. Weening, Tergooiziekenhuizen Blaricum & Hilversum, UMC Radboud Nijmegen, Pathologie
19. Drs. W. Geerlings, voorzitter Raad van Bestuur Nierstichting, lid Raad van Bestuur MC Haaglanden

3. Samenvatting

Conclusies en aanbevelingen

De belangrijkste bedreiging in de Nederlandse nefrologie is een tekort aan instromend onderzoektalent en de moeilijke vervanging van vertrekkende toponderzoekers. Hierbij is de kennelijk lastige financiering van nieronderzoek een belangrijke factor. De wetenschappelijke output in de nefrologische toptijdschriften van het Nederlands nieronderzoek stijgt over een lange periode, er is kennelijk geen probleem met de kwaliteit van het onderzoek.

Een belangrijke taak voor de nefrologie is deze komende bedreiging het hoofd te bieden. Een rol voor de Nierstichting in de vorm van een nieuwe impuls is daarin gewenst, maar over de precieze vorm en inhoud van die impuls bestaat geen overeenstemming. De opgave voor de Nierstichting is de ideeën zodanig in beleid te vatten dat, gezien de mogelijke middelen en de genoemde problemen en richtingen, een groot draagvlak in het onderzoekveld intact blijft bij het inzetten van nieuwe plannen.

De twee in de interviews te onderscheiden stromingen zijn versterking van de basisstructuur, en concentratie en focus. Deze zijn niet noodzakelijk tegengesteld en kunnen elkaar ondersteunen en versterken in een tweezijdige benadering. Dit is voor behoud van draagvlak waarschijnlijk een noodzaak. Echter, dit is ook een financiële uitdaging.

Conclusies

- de belangrijkste bedreiging is te weinig aanwas van jong talent en een tekort aan nieuwe toppers
- imago en aantrekkingskracht van nieronderzoek zijn waarschijnlijk voor een groot deel bepaald door een inspirerende onderzoeksleider en een interessant onderzoekprogramma
- financiering van het nieronderzoek is minder makkelijk
- de publicatie-output van het nieronderzoek is goed en stijgend

Aanbevelingen

- ontwikkel een onderbouwde visie op onderzoek en onderzoekbeleid
- stel de nierpatiënt centraal
- ontwikkel nieuwe impulsen voor het nieronderzoek
- een belangrijk doel is het stimuleren van getalenteerde jonge onderzoekers en het kweken van nieuwe toponderzoekers
- doe een gedegen kosten-baten-analyse van nieuwe plannen en ideeën: zorgvuldige afweging van voordelen en nadelen
- ontwikkel als intermediair het aanboren van nieuwe geldstromen
- streef naar groot draagvlak en 'twee-stromen' beleid
- bevorder de concentratie van de kindernefrologie

Bevorder de twee stromen in wederzijdse versterking:

- versterking van het basisprogramma voor een internationaal sterke Nederlandse onderzoekruimte en voor stimuleren van talent (Kolff Programma en Open Onderzoekprogramma)
- nieuwe initiatieven: stimuleren van top-onderzoekcentra op de basisstructuur (maar niet richten op één onderzoekcentrum voor heel Nederland), of versterking van een gericht thema in de vorm van een extra thematische topronde, of het gericht stimuleren van sterke groepen of lijnen

Voorwaarden hierbij zijn:

- competitie en objectieve beoordeling van plannen
- tijdelijkheid van extra investeringen
- het belang van translationeel onderzoek
- participatie van de UMC's

De interviews

Bedreigingen voor de Nederlandse nefrologie.

- veel hoofden van UMC-afdelingen nefrologie vertrekken binnen een relatief korte periode zonder dat overal duidelijk is wie gaat opvolgen
- de financiering van nieronderzoek is teruggelopen
- het vinden en behouden van getalenteerde jonge onderzoekers is lastiger geworden
- over het imago van de nefrologie en het nieronderzoek variëren de meningen
- vooral klinisch patiëntengebonden onderzoek en translationeel onderzoek worden genoemd als types onderzoek waar te weinig van plaatsvindt
- uit een aantal interviews is op te maken dat de cultuur binnen de Nederlandse nefrologie wellicht te veel gericht is op onderlinge concurrentie in plaats van samenwerking
- de rol van de UMC's verschilt
- de kindernefrologie staat onder grote druk en lijkt zich terug te trekken op de patiëntenzorg

De **richting** voor de toekomst van de nefrologie. Ruwweg zijn twee stromingen te onderscheiden.

- **Concentratie en focus:** uitgaand van het idee van de vorming van een klein aantal nefrologische onderzoekcentra met een sterke focus binnen (of op) de huidige structuur (topcentra, centers of excellence, expertise centra). Dit leidt waarschijnlijk tot meer en beter onderzoek en trekt ook de getalenteerde jonge onderzoekers aan die nodig zijn voor de voortzetting van het nieronderzoek in Nederland. Noodzakelijke voorwaarden: competitie, objectieve beoordeling door bij voorkeur een internationale adviesraad, behoud van het basisprogramma en bouwen op de bestaande structuren, het belang van translationeel onderzoek en toepassing van resultaten. Richten op slechts één onderzoekcentrum voor heel Nederland wordt breed afgeraden.
- **Nederland onderzoekruimte:** uitgaande van het idee dat de bestaande structuur in Nederland één onderzoekruimte vormt, maar dat meer samenwerking in een netwerk van acht onderzoekafdelingen nodig is voor ontwikkeling. Het streven is de opbouw van een nationale infrastructuur met internationale research-uitstraling en lokale scouting van onderzoektalent. Hier profiteert het nieronderzoek van en uiteindelijk ook de patiëntenzorg. Elk centrum kan binnen de structuur zijn eigen focus nastreven. Fijnmazigheid en volwaardige academische afdelingen garanderen de kwaliteit van het onderzoek, maar ook van de opleiding en uiteindelijk de zorg.

De richting voor onderwerpen voor het nieronderzoek. Er is geen duidelijke overeenstemming op dit punt. Meermalen genoemd zijn de volgende thema's:

- transplantatie en transplantatietolerantie
- dialyse en de kwaliteit van leven
- regeneratieve geneeskunde en celtherapie
- fysiologie en de oorzaken van nierziekten, genetische oorzaken
- het complex rond het metabool syndroom en diabetische nierziekte
- secundaire preventie
- klinisch patiëntgebonden onderzoek en translationeel onderzoek

De rol van de Nierstichting. Veel genoemd is het belang van een onderbouwde visie over het onderzoek: duidelijke ideeën, ambities en doelstellingen gebaseerd op betrouwbare informatie over het onderzoek en uit het veld. Een nieuwe extra impuls van de Nierstichting en het onderzoeken van de mogelijkheden daarvoor worden meermalen aangegeven. Over de vorm van die impuls is echter geen overeenstemming. De meningen volgen de twee eerder genoemde stromingen.

Versterking basisprogramma (Open Onderzoekprogramma en Kolff Programma):

- persoonsgerichte beurzen: fellowships in het buitenland, meer artsen in het onderzoek trekken, bijzondere hoogleraren
- het stellen van strengere voorwaarden aan onderzoek: translationeel onderzoek, klinisch patiëntengebonden onderzoek, toepassing van resultaten

Mogelijke nieuwe initiatieven:

- concentratie en focus in nieuwe onderzoekcentra: alleen doen onder strikte voorwaarden en met objectieve beoordeling van plannen in open competitie
- een extra thematische ronde in open competitie (bijvoorbeeld een topronde met als thema transplantatietolerantie of regeneratieve geneeskunde)
- het gericht stimuleren van te selecteren sterke groepen of lijnen
- het gaat om tijdelijke extra investeringen die in competitie objectief worden beoordeeld

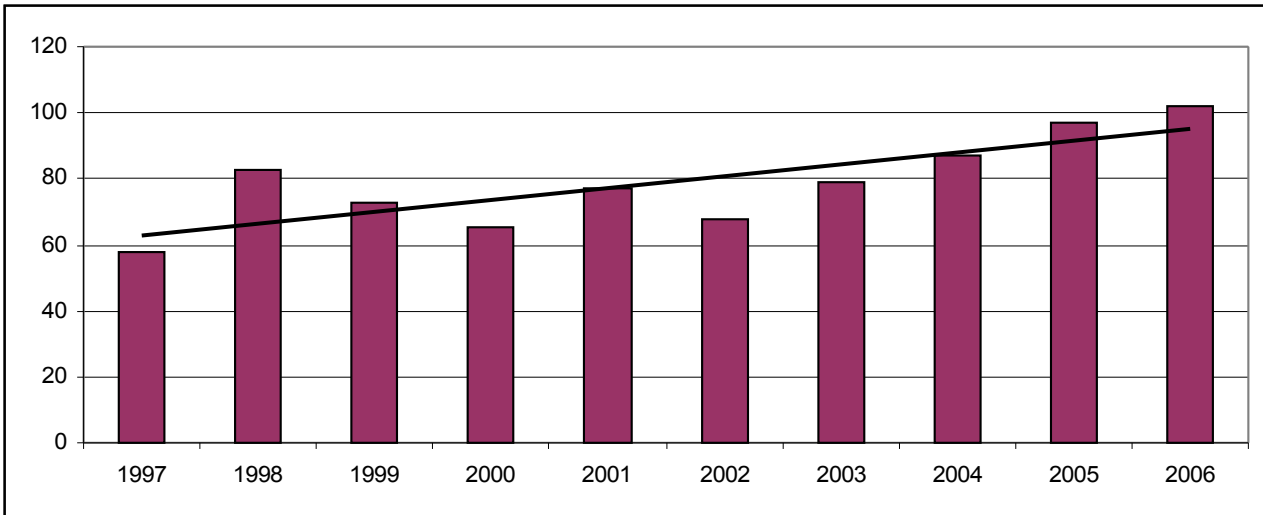
Ontwikkeling van onderzoekruimte:

- het stimuleren van nieuwe geldstromen, de Nierstichting als intermediair: industriële partners, ondersteuning van EU-aanvragen, nefrologische netwerken
- nationale infrastructuur stimuleren: samenwerking, registratie en het belang voor grote onderzoekprojecten

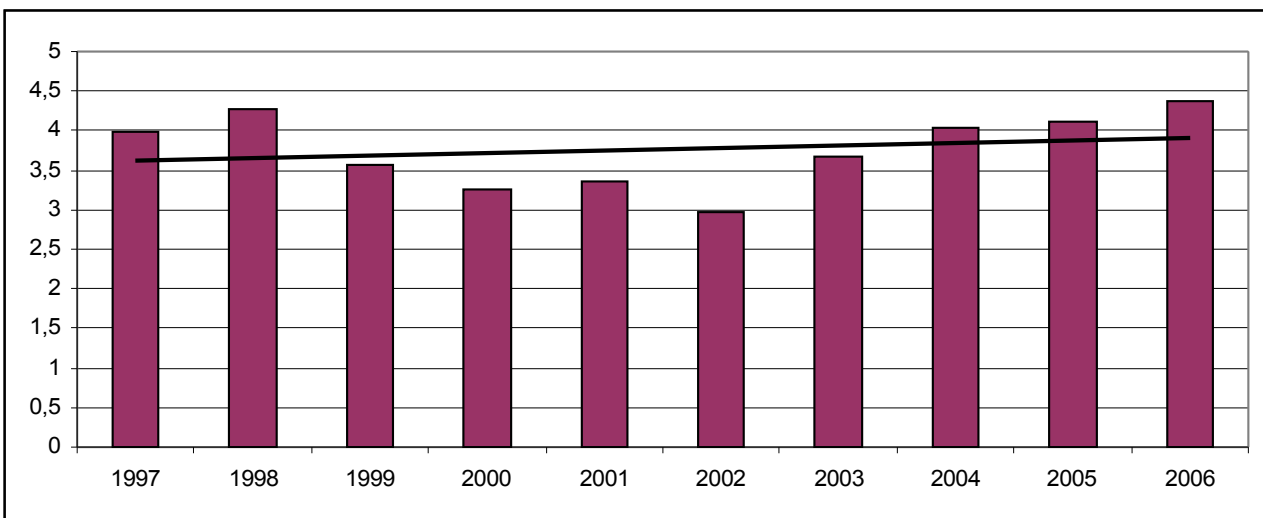
Publicatie-output

Een klein publicatie-onderzoek is uitgevoerd in de Pubmed. De publicaties met een expliciete vermelding van een Nederlands onderzoeksinstituut in het Pubmed-record zijn geteld voor een vijftal nefrologische toptijdschriften over tien jaar. **De lineaire trendlijnen geven aan dat de wetenschappelijke output van het Nederlandse nieronderzoek over vijf nefrologische toptijdschriften zowel absoluut als relatief stijgt.** De publicatie-frequentie van 3,5 tot 4 procent is waarschijnlijk bovenproportioneel (bijvoorbeeld naar schatting vergeleken met bevolkingsgrootte op VS, EU en Japan).

Figuur: absolute aantal Nederlandse publicaties in 5 nefrologische topjournals.

Figuur: relatieve aantal Nederlandse publicaties in 5 nefrologische topjournals.

4. Bijlage: Informatietekst Toekomstverkenning Nefrologie

Het doel van de Nierstichting is het bevorderen van de kwaliteit van leven van de nierpatiënt. Wetenschappelijk onderzoek naar oorzaken en behandeling van nierziekten is een vooraanstaand onderdeel van de ondersteunde activiteiten. Het streven van de Nierstichting is de kwaliteit van het nefrologisch onderzoek en het nefrologisch veld te bevorderen en te garanderen voor de toekomst.

De Nierstichting ontvangt signalen uit het veld over de huidige toestand van de nefrologie in Nederland die aangeven dat er risico is op achteruitgang van de positie in de toekomst. Daarnaast zijn in het veld plannen in ontwikkeling voor herpositionering van het nefrologisch onderzoek in Nederland.

Daarom zet de Nierstichting een toekomstverkenning van de nefrologie op. Een consultatie van het veld wordt uitgevoerd in de vorm van interviews met onderzoekers en sleutelfiguren binnen de Nederlandse nefrologie. Het doel is inzicht te krijgen in de ideeën die leven in het veld. De resultaten zullen een startpunt vormen voor een discussie over de toekomst van nefrologisch onderzoek in Nederland en het toekomstig beleid van de Nierstichting.

Vragen

- wat zijn obstakels voor de toekomst van het nefrologisch onderzoek in Nederland?
- welke richting moet het nefrologisch onderzoek in Nederland op?
- wat is daarvoor nodig?
- wat is de rol van de Nierstichting?

Onderwerpen signalen

- pensionering en vertrek van belangrijk wetenschappelijk kader
- de plaats van de nefrologie binnen de UMC's
- onderzoekthema's en innovatie
- het imago van de nefrologie, de aantrekkingskracht voor jong talent
- de positie van translationeel en klinisch nefrologisch onderzoek
- de competitie van aanvragen voor onderzoekprojecten vanuit de nefrologie met niet-nefrologische onderzoeksgroepen
- technology transfer en toepassing van resultaten van onderzoek

Ideeën voor herpositionering

- concentratie van onderzoek in een beperkt aantal plaatsen (centers of excellence, expertisecentra)
- de focus van het onderzoek leggen op een klein aantal vernieuwende thema's
- aansluiting van de nefrologie bij één of meer andere vakgebieden
- het opzetten van een gespecialiseerde onderzoekschool voor nefrologisch onderzoek

Het resultaat van de verkenning is een intern rapport waarin de kort uitgeschreven interviews staan en een analyse van de ideeën in het veld over de toekomst van de nefrologie in Nederland. De interviews in dit rapport zullen niet worden geanonimiseerd. De verspreiding van het rapport blijft beperkt tot de geïnterviewden, de Raad van Toezicht, de Directie en de wetenschappelijke adviesraden van de Nierstichting. Voor een eventuele bredere verspreiding van het rapport of hergebruik van materiaal uit het rapport zal de Nierstichting vooraf contact opnemen met relevante en belanghebbende geïnterviewden voor toestemming. Zonder toestemming zal de Nierstichting niet overgaan tot verdere verspreiding of hergebruik.